OIKEUSMINISTERIÖ

LAUSUNTO

Lainvalmisteluosasto
Julkisoikeuden yksikkö
Erityisasiantuntija Anu Mutanen

26.2.2018

Eduskunnan puolustusvaliokunnalle

HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI SOTILASTIEDUSTELUSTA SEKÄ ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI (HE 203/2017 VP)

Eduskunnan puolustusvaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä (HE 203/2017 vp). Oikeusministeriö esittää lausuntonaan seuraavan.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki sotilastiedustelusta. Tässä uudessa laissa säädettäisiin sotilastiedustelun tarkoituksesta, kohteista ja tiedustelutoiminnassa noudatettavista periaatteista sekä tiedustelutoiminnan ohjauksesta ja valvonnasta puolustushallinnossa. Sotilastiedusteluviranomaisia olisivat Puolustusvoimien pääesikunta ja tiedustelulaitos. Sotilastiedusteluviranomaisille ehdotetaan toimivaltuuksia koti- ja ulkomailla tehtävään henkilötiedusteluun, tietojärjestelmätiedusteluun sekä tietoliikennetiedusteluun. Laissa säädettäisiin myös sotilastiedusteluviranomaisten yhteistoiminnasta muiden viranomaisten kanssa, kansainvälisestä yhteistyöstä sekä tiedustelukielloista ja tietojen käsittelystä. Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi puolustusvoimista annettua lakia, julkisen hallinnon turvallisuusverkkotoiminnasta annettua lakia ja tuloverolakia.

Esitys on osa tiedustelulainsäädäntöä koskevaa kokonaisuutta, johon kuuluu myös sisäministeriössä valmisteltu ehdotus siviilitiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi (HE 202/2017 vp) sekä oikeusministeriössä valmistellut ehdotukset laiksi Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta (HE 198/2017 vp) ja laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta (HE 199/2017 vp). Hankkeissa on tehty yhteistyötä sisäministeriön, puolustusministeriön ja oikeusministeriön kesken. Lisäksi tähän lainsäädäntökokonaisuuteen kuuluu tiedustelutoiminnan parlamentaarisen valvonnan järjestämiseksi eduskunnassa valmisteltu puhemiesneuvoston ehdotus eduskunnan työjärjestyksen muuttamisesta. Tiedustelulainsäädännön kokonaisuuden valmistelu on tapahtunut parlamentaarisen seurantaryhmän seurannassa.

Oikeusministeriö on antanut asian aiemmassa valmisteluvaiheessa puolustusministeriölle lausunnon (OM 86/43/2017, 30.6.2017). Oikeusministeriö kiinnitti lausunnossaan huomiota tarpeeseen yhtäältä täydentää ja toisaalta tiivistää lakiehdotuksen perusteluja. Lisäksi esille tuotiin tarve yhdenmukaistaa lakiehdotusta siviilitiedustelulainsäädäntöä koskevien lakiehdotusten kanssa. Huomiota kiinnitettiin myös muun muassa tiedustelutoiminnan valvontaan liittyvien säännösten asianmukaisuuteen. Oikeusministeriön tekemät ehdotukset on otettu hallituksen esityksen jatkovalmistelussa huomioon.

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Eteläesplanadi 10 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi

Oikeusministeriö kannattaa hallituksen esitykseen sisältyviä lakiehdotuksia sotilastiedustelusta annettavaksi laiksi sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi eikä sillä ole huomautettavaa ehdotuksista. Suomessa ei ole laissa säädettyjä nimenomaisia säännöksiä sotilastiedustelusta. Puolustusvoimien nykyisillä rikosten estämiseen ja paljastamiseen rajoittuvilla tiedonhankintatoimivaltuuksilla ei voida riittävän tehokkaasti ja varhain hankkia tietoa sotilaallisesta toiminnasta tai Suomeen kohdistuvista ulkoisista uhkista sotilaallisen ennakkovaroituksen antamiseksi. Puolustusvoimien tiedonhankintaa ja sitä kautta valtiojohdon tiedonsaantia vakavista kansainvälisistä uhkista on tarpeellista parantaa.

Muun ohella tiedustelutoimivaltuuksien perusoikeusulottuvuuksien vuoksi on erittäin tärkeää, että ehdotetut uudet tiedustelutoimivaltuudet kohdistuvat laissa tarkasti ja tyhjentävästi määritettyihin uhkiin sekä tiedustelumenetelmien käytön yleisiin ja erityisiin edellytyksiin. Keskeistä on myös se, että vakavinta puuttumista perusoikeussuojaan tarkoittava tiedustelumenetelmien käyttö, kuten tietoliikennetiedustelu, telekuuntelu ja televalvonta, edellyttäisi tuomioistuinlupaa. Olennaista on lisäksi ehdotettu ilmoitusvelvollisuus tiedustelun kohteelle, tiedustelukiellot, tiedonhankinnan kohdehenkilön oikeus tehokkaisiin oikeusturvakeinoihin, tiedustelutoimivaltuuksien käytön dokumentointivelvollisuus sekä tiedustelutoiminnan valvonnan asianmukainen järjestäminen. Oikeusministeriö pitää esityksen perusteluissa esitettyä käsitystä perustuslain 10 §:n muutoksesta riippuvista tiedusteluvaltuuksista oikeansuuntaisena. Esityksen perustuslainmukaisuuden viimekätinen tulkinta jää myös tältä osin perustuslakivaliokunnalle.